

ського, як члена НТШ, та про обґрунтовані ним пропозиції щодо удосконалення законодавчого регулювання у цій сфері.

Ключові слова: Наукове товариство імені Шевченка, правнична комісія у складі Наукового товариства імені Шевченка, право інтелектуальної власності, авторське право.

Луцкая Г.В. Исследование проблем права интеллектуальной собственности в научных трудах членов правовой комиссии НТШ

В данной научной статье освещаются основные подходы к усовершенствованию законодательного регулирования института права интеллектуальной в публикациях ученых-правоведов – членов НТШ. В ходе научного исследования автор делает вывод о степени научной разработки данной проблемы в трудах С.С. Днестрянского, как члена НТШ, и об обоснованных им предложениях относительно усовершенствования законодательного регулирования в этой сфере.

Ключевые слова: Научное общество имени Шевченко, правовая комиссия в составе Научного общества имени Шевченко, право интеллектуальной собственности, авторское право.

Lutska G.V. Research the problems of intellectual property in scientific works of members of the juridical commission of Shevchenko Scientific Society

In this scientific article highlights the main approaches to the improvement of legislative regulation of the institution of intellectual property in publications of academic lawyers – members of the Shevchenko Scientific Society. During the research the author concludes, that the degree of scientific development of this problem in the writings by S. S. Dnistrianskyi, as a member of the Shevchenko Scientific Society, and his proposals for the improvement of legal regulation in this sphere.

Keywords: Shevchenko Scientific Society, juridical commission of the Shevchenko Scientific Society, the intellectual property, copyright.

Саветчук Н.М.

СТАНОВЛЕННЯ І.ФРАНКА ЯК ПОЛІТИЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО МИСЛИТЕЛЯ

УДК 340.12

Друга половина XIX століття і особливо останні його десятиліття були насиченими різними суттєвими змінами в суспільно-політичному житті української суспільності та розвитку національної ідеї. Основним об'єктом дослідження філософської думки цього періоду стають держава, нація, права і свобода людини.

Формування світогляду І. Франка починається з гімназійних і студентських років. Свої погляди він викладає на сторінках часописів «Друг», «Світ», «Діло», у літературних творах.

Громадську діяльність мислитель спрямовує на зміну тогочасних реалій, організовує радикальну партію, позбавляється можливості і в майбутньому займати університетські посади, бути обраним до законодавчого органу імперії.

Під впливом ідей соціалізму, європейського ідеалізму та натуралізму, І. Франко почав усвідомлювати своє суспільно-політичне покликання, і поглиблене ознайомлення з соціалістичною літературою, без сумніву, збагатило його світогляд. Однак, критично осмисливши доктрину наукового соціалізму, він усвідомлює, що це вчення має суттєві недоліки. Це дедалі більше привертає його увагу до розв'язання національних проблем, що і визначає актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження полягає в аналізі процесу еволюції становлення державно-правових поглядів І. Франка на розв'язання суспільно-політичних проблем українського народу. Формування та подальша трансформація світогляду спричинила ситуацію, в якій головною стала дилема – вибір між соціальним і національним, отож І.Франко скеровує свій творчий потенціал на державотворчі національні орієнтири.

Суспільно-політична ситуація в Галичині в другій половині XIX століття вимагала нових ідей і орієнтацій, пошуків шляхів до удосконалення суспільного буття, які могли б призвести до якісних змін у суспільних і національних відносинах. Поки що «культурна свідомість нації не виходила за рамки романтичного етнографізму або, що страшніше, мала тенденцію (у москвофілів) до самозаперечення, до розчинення у всеросійській культурі; інтелектуальне життя краю більше нагадувало буття, дуже мляве і сіре, якогось позаісторичного соціуму, аніж атмосферу нації, що прагне до свого визволення й активного самоствердження в Історії» [1, с.5].

Ідеї, від помірковано-компромісних до радикальних, що проголошувались різними громадсько-політичними течіями,

не могли належно вплинути на розв'язання проблем складної української дійсності. У той час політичні рухи москвофілів і народовців не мали відповідного визнання у населення краю із-за невизначеності програм і своїх вимог. Звичайно, організація «Просвіта», наукове товариство ім. Т. Шевченка, всеукраїнський журнал «Правда», засновані зусиллями народовців, вже почали продукувати національну ідею. Однак це були перші, слабкі і незрілі паростки цієї ідеї. Інакше не могло й бути. Бо народні маси краю, де народився І.Я.Франко, знаходились у жахливих умовах крайньої нужди, духовного і економічного занепаду.

Але доля розпорядилась так, щоб геній І. Франко мусів про-ростати і мужніти на землі, позбавленій світлого геройського духу, кормитись мужицьким хлібом, і в той же час знаходити сили для того, щоб лупати скалу застою і людської кривди. Бо край його ще спав, ледь животів на межі культурної примітивності. Тодішній Галицький край перебував у складі Австро-Угорської імперії, уряд якої 1861 року надав українським землям так звану автономію, функціонував Галицький крайовий сейм, зусиллями українців були створені товариства «Просвіта» і «Руська бесіда», виходила газета «Слово», діяли політичні течії, які були представлені народовцями і москвофілами. Правда, на початку 70-х років цього століття стають досить вагомою впливовою силою праці з соціалістичних ідей та твори так званої реалістичної європейської літератури: діяльність М. Драгоманова, який популяризує прогресивні державно-правові вчення. У таких умовах відбувалось формування світогляду І. Франка.

І. Франко уже з ранніх літ відчув тогочасні реалії на своєму власному житті та глибоко пройнявся долею свого народу, відчуваючи потребу для підготовки себе для боротьби з несправедливістю і поневоленням. Перші серйозні загартування він одержує в студентському середовищі Львівського університету. Тут він знайомиться з ідеями соціалізму і позитивізму, що в подальшому стануть поштовхом до активної громадсько-політичної діяльності, написання наукових і публіцистичних критичних праць, зроблять його пророком у своїй Вітчизні.

Народився Іван Якович Франко в с. Нагуєвичі поблизу Дрогобича 27 серпня 1856 року у сім'ї селянина-коваля. У цей же час у Нагуєвичах почав розвиватися новий промисел – видобуток нафти. Тут І. Франко провів перші 8 років свого життя. Подальше його життя було пов'язане з міським середовищем: спочатку з Дрогобичем, а з 1876 року – із Львовом [2, с.46-49].

Тому навчання І.Франка в Дрогобицькій гімназії було важливим етапом у його становленні як письменника та політичного і соціального мислителя. Гімназійні роки мали важливий вплив на формування його світогляду.

Вагомий вплив на І. Франка справив учитель руської мови Іван Верхратський. Саме він першим звернув увагу на літературний талант гімназиста і дав йому читати «Русалку Дністрову» та «Кобзар» Т. Шевченка. Цей геніальний твір Т. Шевченка справив величезне враження на І. Франка, на його національну орієнтацію.

У роки навчання в Дрогобичі І. Франко не тільки опановував гімназійні науки, а й вчився розпізнавати реалії суспільного життя. «Його найпершими вчителями мудростей міського життя, – пише Ярослав Грицак, – були ремісничі підмайстри... Від одного з підмайстрів, Яська Романського, І.Франко дізнався про справжню вартість грошей» [2,с.88].

У ці роки явно проглядається щира симпатія молодого письменника до життя народних низів. «Серед іншого, можна виділити два особистісні моменти впливу на юного І.Франка: з одного боку, в старших класах гімназії на нього вплинув доволі активний москвофіл Василь Давидяк, який і залучив І.Франка до співпраці з культурним москвофільським середовищем, у тому числі з редакцією журналу «Друг»; з іншого боку, за визнанням самого письменника, дуже подіяв на нього тоді ж приклад Ісидора Пасичинського – поета-початківця, родом із гір Бойківщини, який писав народною мовою (не штучним «язичієм»)[1, с.19].

Ще не досягнувши 20-річного віку, він пише свій перший роман «Петрії і Довбущуки», де відчутний вплив європейського романтизму, ідеї якого осягнув під час навчання в гімназії.

У 1875 році, закінчивши навчання в гімназії з відзнакою, І. Франко задумується над подальшими своїми життєвими планами. Наступним був період студентського життя, коли І. Франко навчався на філософському факультеті Львівського університету, коли він почав чітко усвідомлювати своє суспільно-політичне покликання. Згадуючи про це, він писав: «Прийшовши до Львова, ...я опинився раптом серед спорів язикових і національних, котрі для мене були зовсім чужі й незрозумілі, то й очевидно не міг у них знайти ладу і хитався довго то на цей, то на той бік. Я запризнівся тут з М. Павликом»[3,с.291].

Задумуючись над питаннями про шлях і способи поліпшення життя українського народу, він бачить їх у ідеях соціального спрямування. Тобто у цей час відбувається процес еволюції політичних поглядів І. Франка в напрямі соціалістичної доктрини. Зауважимо, що майже всі дослідники його творчості відзначають цей момент. Однак, на нашу думку, є не менш важливим питання, яке бачення соціалізму мав І. Франко, чому приваблювали його ці ідеї. Тут варто підкреслити, що з його точки зору соціалістичні ідеї повинні базуватися на гуманістичних і загальнолюдських цінностях, а не на класовій боротьбі та встановленні диктатури пролетаріату. До речі, прояснює цю проблему лист І.Франка до Ольги Рошкевич від 20 вересня 1878 року. «Я переконаний, що економічний стан народу – це головна підстава цілого його життя, розвою і поступу. Коли стан економічний плохий, то говорити про поступ, науку – пуста балаканина...» [4,с.111]. З цього можна було б зробити висновок, що І. Франко дотримується позиції марксистської революційної доктрини. Це також підкреслювали радянські франкознавці, зауважуючи при цьому, що І. Франко «недозрозумів» К. Маркса в питаннях соціальної революції. «Під словом «всесвітня революція» я не розумію всесвітній бунт бідних проти багатих, всесвітню різанину... Я розумію під революцією іменно цілий великий ряд культурних і наукових фактів, будь вони криваві або зовсім ні, котрі змінюють усі дотогочасні поняття і основу, і цілий розвиток якогось народу повертають на зовсім іншу дорогу» [4,с.111].

І. Франкові йшов 21-й рік, коли його було засуджено до 6 тижнів суворого арешту та грошового штрафу в 5 ринських австрійської валюти, а в разі його несплати ще до 24 годин перебування під вартою. У цілому І.Франко провів у тюрмі вісім місяців і 23 дні. Ці обставини для І. Франка були дуже складними, згадуючи про цей період свого життя, він писав : «Безтолковий процес, котрий упав на мене, як серед вулиці цегла на голову, і котрий кінчився моїм засудженням, хоч у мене не було за спиною й тіні того гріха, який мені закидували... Та не сама тюрма була для мене найтяжчою пробою: присуд суду, а особливо те, що я опісля застав на світі – сто раз тяжчий і несправедливіший засуд усієї спільноти, кинений на нас, страшенно болів мене» [3, с.293].

На думку Ю. Левенця, [5,с.218-219] Київсько-громадівський рух в Україні 70-х років XIX століття продовжується в якісно новому Львівському – який справедливо називається Франківським, або періодом українського національного руху. Це період громадської діяльності одного покоління інтелігенції, яке з початку 80-х років і впродовж наступних трьох десятиліть взяло на себе головний тягар місії української нації, розчленованої між двома імперіями. І. Франко як лідер цього покоління, назвав його «Молодою Україною». Така назва підкреслювала ідейну і політичну спорідненість генерації кінця XIX століття з національно-визвольними рухами, котрі охопили Європу в XIX столітті.

З початку 1881 року І. Франко починає разом з І. Белеєм видавати у Львові український місячник «Світ», де друкує свої наукові статті, перекладні та оригінальні поезії, а також початок великої та цікавої повісті з робітничого життя «Борислав сміється» [3,с.299-300]. З кінця 1882 року він співпрацює з Львівським часописом «Діло», це перша українська щоденна газета, яка виходила з 1880 року, була органом народовців свідомої української інтелігенції Галичини та Буковини, яка виступала проти москвофілів.

О. Салтовський у монографії «Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки», характеризує суспільно-політичну діяльність І. Франка майже за десятиріччя, робить висновок, що «період між 1874 та 1882 роками є часом

становлення та змузніння І. Франка не тільки як практика, а й теоретика політики, коли він, знайомлячись зі здобутками людської думки, намагався знайти для себе і свого народу шлях до достойного майбутнього. Починаючи свою діяльність під сильним впливом ідей марксизму і громадівського соціалізму, він поступово починає переходити на національно-державницькі позиції» [3,с.302].

У 1890 р. І. Франко з М. Павликом створили Радикальну українську партію (РУП) і почали видавати журнал «Народ» з метою згуртування навколо нього радикальної молоді. Потім у жовтні цього ж року стало можливим скликання ними зборів радикальної інтелігенції, де була прийнята програма Русько-української радикальної партії. І. Франко очолює її і стає одним із головних ідеологів партії.

Саме тоді стає помітним повернення, а точніше відродження, за висловом М. Шлемкевича, «шевченківської людини» [6,с.21], котра після смерті Т. Шевченка деградувала, перетворилася на носія сумнівних соціал-інтернаціональних доктрин чи «обрусіла». А. Астаф'єв, відзначаючи цей факт, пише: «Першою відродженою шевченківською людиною став І.Франко» [7,с.13]. Радикальна партія, яка була заснована І. Франком, була партією європейського зразка, нараховувала кілька тисяч членів, мала свої осередки майже в кожному селі, крім цього, мала свій електорат та друковані органи (основний часопис «Народ»). Знаючи тодішню конституцію Австро-Угорщини, І.Франкові вдалось проводити так громадсько-політичну роботу, щоб ставити проблемні питання українського характеру перед тодішньою монархією та її державними органами, які визнавали радикальну партію. Це забезпечувало можливість українським радикалам брати участь у виборах, офіційно висувати своїх кандидатів у парламент, розробляти проекти різних законів [8,с.17].

Підкреслимо, що перехід І. Франка на самостійницькі позиції, тобто до ідеї політичної самостійності України, чітко окреслені у його праці «Поза межами можливого» (1900 рік). Ярослав Грицак у статті «Іван Франко в еволюції української політичної

думки» [2,с.121] відзначає, що традиційно цей факт пояснювався тим, що після смерті М. Драгоманова І. Франко звільнився від його ідейних впливів і перейшов на самостійницькі позиції. Тому варто погодитись з Я. Грицаком, який вважає, що корінною причиною такого швидкого переходу на самостійницькі позиції був його конфлікт із польськими соціал-демократами в Галичині в середині 1890-х рр., який виник на ґрунті співвідношення українського соціалістичного руху з рухом «державних» народів. Розмежування практичних інтересів між українським і польським соціалістичним рухом у Галичині, показала і боротьба за місце в галицькому сеймі та віденському парламенті. І. Франко три рази (1895, 1897, 1898 р.) програвав вибори із-за махінацій і відвертого тиску. Так під час виборчої компанії 1897р. польські соціал-демократи в Дрогобичі зірвали проведення передвиборних зборів за участю І. Франка і звинуватили його в зраді ідеалів соціалізму[2,с.121].

Отже, ці обставини стали безпосередньою причиною переходу І.Франка на самостійницькі позиції, змусивши його відмовитись від планів федеративної побудови української держави. На його переконання, ідеал національної самостійності вміщує в собі національне визволення і соціальну рівність, і тільки він може забезпечити повну реалізацію цих ідеалів. Такі зміни в свідомості І. Франка призводять і до змін в громадсько-політичній діяльності. Спочатку це був відхід від участі в радикальній партії (1889 р.), мотивований тим, що І. Франко чує себе «русином, а потім радикалом». З цього приводу О. Забужко зауважує, що повернення «польського» І. Франка не що інше, як «крах доти ще тліючої ілюзії щодо пріоритету інтернаціонального над національним» [9,с.94].

Важливим кроком у політичній діяльності І. Франка був вихід з РУП і створення Української національно-демократичної партії. Це свідчило про те, що у світогляді мислителя відбулися важливі зміни. Це можна пояснити тим, що І. Франко вважав, що українська народність дозріла до створення нації, що «... приходять велика доба, і горе нам, горе нашій нації, коли велика доба

застане нас малими і неприготовленими!» [10,с.402]. Це з точки зору А. Астаф'єва означало, що народився «новий тип українського політика, у світобаченні якого Україна повинна перебувати у міжнародному сузір'ї країн» [7,с.16].

Організаційну роботу щодо заснування нової політичної партії на загальнополітичній демократичній платформі очолили М. Грушевський та І. Франко. До програмних документів Української Національно-Демократичної Партії було внесено ряд рішучих вимог щодо покращення національно-політичного становища українців. У цілому партія ставила за мету захист інтересів усього українського народу.

Радянські франкознавці пояснювали вступ І. Франка в ряди Української націонал-демократичної партії «помилкою», результатом впливу буржуазної пропаганди, соціальної демагогії, в якій він нібито не розібрався. А між тим причину свого виходу із рядів радикалів пояснив сам Франко. Першу з них він вбачав в організаційній слабкості радикальної партії, що не дозволяло їй перетворитися у серйозну політичну силу [8,с.18]. Напевно, аргументованішою була інша причина, про що писав І. Франко у доповіді М. Павлику: «Я не знаю, – писав він, – може Вам дуже еретичною і нерадикальною видається думка, що у нас може бути покривдженим не тільки робітник, не тільки хлоп, але також піп, урядник, учитель, купець і навіть жандарм. І що в інтересі національним може лежати боротьба проти усякої кривди... Може бути, що признаєте такі думки відступництвом від радикальної правдивості. Так, то в такому разі я не є правдивий радикал. Я чую себе насамперед русином, а потім радикалом» [11,с.148].

У 1895 р. І. Франко пише схвальну рецензію на книжку «молодого» радикала Ю. Бачинського «Ukraina itredenta», що можна вважати початком відмови І.Франка від федеративної концепції М. Драгоманова і переходом на позиції політичної самостійності України. Чи не найтяжчий період у житті І. Франка припав на другу половину 90-х років. Його як доктора філософії, котрий успішно пройшов габлітацію, тобто право на читання лекцій, на доцента української літератури й етнографії Львівського універ-

ситету, власті не допустили до викладацької діяльності і позбавили його можливості займатися науковою діяльністю. На нього накинута польська шовіністична преса за статтю «Поет зради» (1897 р.), у якій він звернув увагу на те, що у творчості А. Міцкевича часто звучить мотив зради.

Досліджуючи проблему становлення І. Франка як політичного і соціального мислителя, ми дійшли висновку, що формування та подальша трансформація його світогляду і політичних поглядів, як ми уже відзначали вище, завели його в безвихідну ситуацію, де головною стала дилема – вибір між національним і соціальним. Певний час І. Франко дотримувався матеріалістично-інтернаціонального світобачення, поки не усвідомив того, що соціалістичне вчення має багато недоліків – неприродність, штучну раціональність. Це наводить його до праці на українському ґрунті, тобто відбулося повернення до національного через інтернаціональне. І. Франко розв'язує у вищезазначеному дилемі виборі на користь національного.

Таким чином, становлення світогляду Івана Франка умовно можна поділити на три етапи: 1) період, коли І. Франко перебуває під «чарами» соціалізму, по-іншому цей період ще можна назвати «драгоманівським»; 2) «дуалістичний», або період діяльності РУП; у цей час відчувається спроба І.Франка поєднати соціалістичну доктрину з національною; 3) «національно-демократичний», або період «відродження шевченківської людини»; відбувається заперечення соціалістичної теорії, як негативної і регресивної для українського суспільства. На цьому етапі І. Франко усвідомлює необхідність політичної та культурної, економічної й територіальної самостійності України, яка могла б гідно стати в один ряд з європейськими сусідами.

1. Баган О. Жрець інтелектуалізму /О. Баган // Франко Іван. Вибрані твори: у 3 т.: Літературознавство, публіцистика / ред.колегія: Скотний В. та інші; упор. Баган О. – Дрогобич: Коло, 2004. – Т.3 : Літературознавство, публіцистика. – 2004. – 690 с.
2. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні : Франко та його спільнота (1856-1861 /Я.Грицак/. – К.: Критика, 2006. – 631 с.

3. Салтовський О.І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя) /О.І.Салтовський. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2002. – 396 с.
4. Франко І. До О.Рошкевич. 20 вересня 1878 р./ Іван Франко // Франко І. Збір. тв.: у 50 т. – К.: Наукова думка 1986. – Т.48. – 1986. – С108-119.
5. Левенець Ю. Теоретико-методологічні засади української суспільно-політичної думки: проблеми становлення та розвитку (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) /Ю.Левенець. – К.: Стилос, 2001. – 585 с.
6. Шлемкевич М. Загублена українська людина /М.Шлемкевич. – К., 1992. – 157 с.
7. Астаф'єв А. Трансформація суспільно-політичних поглядів І.Франка /А.Астаф'єв // Молода нація, альманах. – 1996. – № 4. – С.5-19.
8. Кондратюк К. Громадсько-політична діяльність І.Франка /К.Кондратюк// Мандрівець. – 2006. – №4. – С.15-18
9. Забужко О.С. Філософія української ідеї та європейський контекст /О.С.Забужко. – К.: Наукова думка, 1992. – 118с.
10. Франко І. Одвертий лист до галицької молодезі /Іван Франко // Збір. тв.: у 50 т. – К., Наукова думка, 1986. – Т.45. – 1986. – С. 401-409.
11. Франко І. До Павлика кінець січня 1900 р./Іван Франко// Збір. тв. : у 50т. – К., Наукова думка, 1986. – Т.50. –1986. – С.146-149.

Саветчук Н.М. Становлення І. Франка як політичного і соціального мислителя

В статті досліджуються питання становлення І.Франка як громадсько-політичного діяча, як соціального філософа та процес еволюції його поглядів щодо побудови самостійної української держави.

Ключові слова: держава, нація, національний ідеал, самостійна та незалежна Україна.

Саветчук Н.М. Становление И. Франко как политического и социального мыслителя

В статье исследуются вопросы становления И.Франко как общественно-политического деятеля, как социального философа также процесс эволюции его взглядов относительно построения самостоятельного украинского государства.

Ключевые слова: государство, нация, национальный идеал, независимая Украина.

Savetchuk N.M. Becoming of Ivan Franko as political and social notionalist.

The article researches the issue of becoming of I. Franko as public and political figure, as a social philosopher and the evolution of his views on the development of an independent Ukrainian state.

Keywords: State, nation, national ideal, free and independent Ukraine.